Наталя Голованова

*аспірант кафедри політології та філософії, Харківський регіональний інститут
Національної академії державного управління при Президентові України,
спеціаліст секретаріату представника Національної ради України з питань
телебачення і радіомовлення у Харківській області,
м. Київ, Україна, e-mail: natalya041162@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6729-2226>*

СУЧАСНИЙ МЕДІАПРОСТІР В УМОВАХ ПОБУДОВИ НОВІТНЬОЇ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ (ДО 30-РІЧЧЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ; АРХЕТИПНИЙ ПІДХІД)

Анотація. Уточнено зміст поняття медіапростору у державно-управлінському підході, – це вся ментальна сфера у багатоконтекстних її проявах, яка охоплює інфосферу, техносферу, соціоінфосферу і людину як носія ментальності і громадянської свідомості.

Розглянуто особливості інформаційної поведінки у сучасних умовах. Визначено, що сучасне світове суспільство стає все більш атомізованим, більш комунікабельним і антикомунікативним водночас, відповідно нестабільним. Розглянуто ефект політичних бульбашок и представлено основні типи смислів у майбутньому.

Представлено інформаційну мапу України, зокрема у мовному аспекті, у контексті розвитку цифрових технологій, у ціннісному та антропологічному вимірах. Зазначені системні зміни у структурі громадянського суспільства останніх років. Приділено увагу впливу творчих особистостей і одинаків, людей лептому, соціальних мереж тощо на особливості медіапростору. Представлена мапа медіапростору прикордоння на сході України.

Зазначено роль української столиці як вирішальну у націєутворюючому, історико-культурному, духовно-ціннісному, людиновимірному, мовному й геополітичному аспектах. Саме Київ як європейська столиця є центром, який цементує єдність держави і забезпечує гармонійне співіснування регіонів України, надає ментальному полю, медіапростору країни національних духовних і естетичних властивостей, притаманних кращим особистостям і втіленим у кращі зразки науки і мистецтва. Прогностично саме Київ здатний бути зразком державницьких підходів. Києвоцентризм стає чинником збереження й розвитку не тільки українського суспільства, а й усього світу.

Проаналізовані основні договори та джерела «м'якого» права Ради Європи в інформаційній сфері. Розглянуті спільні дії України, Європейського Союзу та Ради Європи щодо впровадження прозорості медіавласності, мовлення

територіальних громад, суспільного мовлення, цифрового мовлення, заходів з питань інформаційної безпеки. Приведені основні регуляторні механізми у європейському кіберпросторі.

Доведено, що за умов ущільнення ноосфери, динамізму глобального медіапростору, насичення простору соціальними змістами маємо медіапростір Україна-ЄС багатоемоційним, полілогічним, полізмістовним. Україна має суттєві надбання у сфері державної політики та інформаційної політики як такої. Разом із тим, людство мусить обирати між власною безпекою та проривом до універсального знання, і Україна має певні проблеми здійснення державної політики та інформаційної політики як такої.

Відмічено, що наявний брак верховенства права і особистої відповідальності у діяльності влади, спостерігаються формалізм у роботі законодавчої та виконавчої сфер, недостатній персональний рівень культури, знань і розумових здібностей керівників на всіх рівнях, є тренд нарцисізму та перевищення влади; спостерігається бруталність парадигм у сучасному суспільстві, усі сфери захоплює тренд «культура відміни»; вмирає вбо ховається у інших просторах культура міста, класична культура, висока традиція; сягає апогею незнання культури та змісту життя народів інших країн, зовнішня політика зведена до пристосування усього зовнішнього «під себе»; переривається традиція знань, зв'язок із тисячолітніми надбаннями минулих поколінь тощо.

Обґрунтовано напрямки інформаційної політики України як європейської держави: універсальне міжнародно-правове регулювання медіапростору, побудова єдиного європейського простору, з урахуванням простору світового; синтез думок письменників та філософів; усунення стереотипів; розвиток і підтримка комунікацій України зі світом, зокрема діалогу інтелектуальних еліт фахівців і експертів у світовому медіапросторі, ініціювання всеукраїнського, всеєвропейського та всесвітнього лінгвістичного діалогу; запровадження політики ненасильства у суспільстві; запровадження на практиці принципів належного урядування, перехід від павутиння ієрархічних зв'язків до мережива взаємозв'язків і влади творчості; звернення до національної пам'яті, до ідей подорожі, кордоцентризму й відкритості тощо.

Запропоновані напрямки удосконалення концепції сучасного медіапростору та державної інформаційної політики.

Ключові слова: медіапростір, інформаційна поведінка, люди лептопу, люди смартфону, європейська єдність, прозорість медіавласності, мовлення територіальних громад, суспільне мовлення, інформаційна безпека, інформаційна політика, регуляторні механізми, кордоцентризм.

Natalia Holovanova

*Graduate student of the Department of Political Science and Philosophy, Kharkiv
Regional Institute of the National Academy of Public Administration under the
President of Ukraine, specialist of the secretariat
of the representative of the National Council of Ukraine
on Television and Radio in Kharkiv region,
Kyiv, Ukraine, e-mail: natalya041162@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6729-2226>*

**MODERN MEDIA SPACE IN CONSTRUCTION CONDITIONS
THE LATEST MODEL OF STATE INFORMATION POLICY
(TO THE 30TH ANNIVERSARY OF INDEPENDENCE OF UKRAINE;
ARCHETYPICAL APPROACH)**

Abstract. The content of the concept of media space in the public administration approach is clarified.

Features of information behavior in modern conditions are considered. It is determined that the modern world society is becoming more atomized, more communicative and anti-communicative at the same time, respectively unstable. The effect of political bubbles is considered and the main types of meanings in the future are presented.

The information map of Ukraine is presented, in particular in the linguistic aspect, in the context of the development of digital technologies, in the value and anthropological dimensions. These systemic changes in the structure of civil society in recent years. Attention is paid to the influence of creative individuals and singles, people of leptoma, social networks, etc. on the features of the media space. The map of the media space of the border in the east of Ukraine is presented.

The role of the Ukrainian capital as decisive in the nation-building, historical-cultural, spiritual-value, human-dimensional, linguistic and geopolitical aspects is noted. Kyiv as the European capital is the center that cements the unity of the state and ensures the harmonious coexistence of the regions of Ukraine, gives the mental field, the media space of the country national spiritual and aesthetic properties inherent in the best personalities and embodied in the best examples of science and art. Prognostically, Kyiv is able to be a model of state approaches. Kyiv-centrism is becoming a factor in the preservation and development not only of Ukrainian society, but also of the whole world.

The main agreements and sources of "soft" law of the Council of Europe in the field of information are analyzed. The joint actions of Ukraine, the European Union and the Council of Europe on the introduction of transparency of media ownership, broadcasting of territorial communities, public broadcasting, digital broadcasting, information security measures are considered. The main regulatory mechanisms in

European cyberspace are presented.

It is proved that under the conditions of compaction of the noosphere, dynamism of the global media space, saturation of space with social contents, we have the Ukraine-EU media space multi-emotional, polylogical, poly-content. Ukraine has significant achievements in the field of public policy and information policy as such. At the same time, humanity must choose between its own security and a breakthrough to universal knowledge, and Ukraine has certain problems in implementing public policy and information policy as such.

It is noted that there is a lack of rule of law and personal responsibility in government, there is formalism in the legislative and executive spheres, insufficient personal level of culture, knowledge and mental abilities of leaders at all levels, there is a trend of narcissism and excess of power; there is a brutality of paradigms in modern society, all areas are captured by the trend of "culture of cancellation"; the culture of the city, classical culture, high tradition is dying in other spaces; reaches the apogee of ignorance of the culture and meaning of life of the peoples of other countries, foreign policy is reduced to the adaptation of all external "under itself"; the tradition of knowledge, the connection with the millennial heritage of past generations, etc. is interrupted.

The directions of information policy of Ukraine as a European state are substantiated: universal international legal regulation of media space, construction of a single European space, taking into account the world space; synthesis of opinions of writers and philosophers; elimination of stereotypes; development and support of Ukraine's communications with the world, in particular the dialogue of intellectual elites of specialists and experts in the world media space, initiation of all-Ukrainian, all-European and world linguistic dialogue; introduction of a policy of non-violence in society; practical implementation of the principles of good governance, the transition from the web of hierarchical links to the network of relationships and the power of creativity; appeal to national memory, ideas of travel, cordocentrism and openness, etc.

The directions of improvement of the concept of modern media space and the state information policy are offered.

Keywords: media space, information behavior, laptop people, smartphone people, European unity, media ownership transparency, broadcasting of territorial communities, public broadcasting, information security, information policy, regulatory mechanisms, cordocentrism.

Постановка проблеми. Пропонується умовно розширити поняття інформаційної політики для цілей даної роботи, щоб вільніше розглянути такі сутності, як інформація, медіапростір, інформаційна політика держави. За умовно розширене поняття візьмемо поняття інформаційної політики як гуманітарного процесу – комплексу дій, заходів, подій, які відбуваються у ментальній сфері людини та суспільства, стосуються здоров'я людини та суспільства, вільної самоідентифікації громадян, суспільних груп і країн, захищеності людини, сім'ї, народу, збереження їх цілей, ідеалів, цінностей і традицій, укладу життя та

культури, можливостей розвитку.

Можна по-різному бачити сутність гуманітарного процесу, який відбувається у суспільстві. Можна прагнути до стійкості соціальної системи як такої, а можна дбати про прийнятність системи для індивіда і міру такої прийнятності для різних індивідів, тобто прагнути до стійкості системи не укрупнено, не статистично-безособово, а більш деталізовано, «зсередини», що додатково систему зміцнює. Стійкість соціальної системи передбачає такі властивості, як міцність, надійність, живучість, збалансованість, гомеостаз (здатність системи повертатися в рівноважний стан за умов зовнішніх впливів).

Якістю системи найвищого рівня є її самоорганізація.

Якщо ми говоримо про індивідуальне сприйняття гуманітарного процесу, то ми мусимо говорити про важливість цього сприйняття і усвідомленість. Адже ми маємо у сучасному суспільстві не діалоги чи полілоги, а монологи кожного окремо, монолог влади включно, при цьому ми спостерігаємо антикомунікацію і відповідно відсутність дієвих механізмів партнерства.

Сучасне світове суспільство стає все більш атомізованим, більш комунікабельним і антикомунікативним водночас, відповідно нестабільним.

Приклад-наратив з життя останніх днів щодо царини відносин США-Афганістан (автор цієї статті є оглядачем на творчих засадах тем стосовно США, Ізраїлю та Близького Сходу для телерадіопрограм і видань США та Ізраїлю). Ось уривок тексту у співавторстві з Гері Гіндлером, який на даний момент оприлюднено у фейсбуці:

«ЗА ПРОТОКОЛОМ: утримувати достатньо потужне угруповання збройних сил, щоб домовлятися з Талібами з позиції сили; вивезти всю бойову техніку, все озброєння та амуніцію; підірвати все, що не можна взяти з собою, - аеродроми, військові бази, військові споруди; у першу чергу вивезти всіх американських громадян; вивезти всіх афганців, які співпрацювали з американцями, і їх сім'ї; і тільки після цього остаточно вивести війська.

Нічого не дотримано. Велика провина перед людьми. Навіть особисто відчуваєш цю провину - перед загиблими, сім'ями загиблих і тими, кого ще каратимуть і буквально розтинатимуть ТАМ (частка тексту у співавторстві)»

В умовах розбалансування держави, руйнації старих підходів і водночас повертання реакційних підходів різних диктатур інформаційна політика держави бачиться здебільшого нерезультативною, у гіршому випадку помилковою або навіть зайвою. Цей процес супроводжує різні країни світу у різній мірі у різні часи, а Україну, на нашу думку, - усі останні 100 років, і негативні тенденції у ментальній сфері поряд із технологічним прогресом водночас і послаблюються, і посилюються. Натомість громадянське суспільство зміцнюється непропорційно повільно, адже поряд із публічними акціями та проявами громадянського життя бачимо все більше зростаючий обсяг непублічного прояву, ефекту «підпілля», «розмов на кухні», мовчання, внутрішнього та зовнішнього емігрування. Це відбувається на медіапросторі та посилює дестабілізацію суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мусимо наголосити, що медіапростір у даній роботі розглядається не як простір медіа, а як ментальне поле у широкому розумінні.

Є проблема розуміння сутності поняття медіапростору як такого, зокрема у період розвитку суспільства у напрямку суспільства інформаційного (постіндустріального) та постінформаційного.

У різних аспектах медіапростір досліджується у роботах П. Адамса, В. Антоновича, А. Аппадурі, Д. Аркілли, Д. Багалія, М. Бахтіна, П. Бергера, Ж. Бодріяра, Н. Больца, С. Болл-Рокича, А. Брігтза, М. Бугайські, П. Бурдьє, М. Вебера, Л. Винара, Е. Гідденса, Г. Гіндлера, Є. Гофмана, М. Дефлюера, І. Дзялошинського, І. Засурського, Г. Зиммеля, І. Канта, М. Кастельса, М. Кайку, П. Коблі, Н. Коулдрі, П. Лазарсфельда, Г. Лассвела, А. Лефевра, В. Ліппмана, Е. Лоренца, Т. Лукмана, А. Маккарті, Г. Маклюена, Є. Нім, Й. Петровського-Штерна, Платона, Плотіна, І. Пригожина, Д. Рашкоффа, Д. Ронфледа, Г. Сковороди, П. Сорокіна, Р. Стултса, О. Тоффлера, Ф. Уебстера, М. Уотерса, А. Файоля, Ю. Фельштинського, М. Флера, Д. Фолкхаймера, С. Харрісона, М. Шашкевича, Ю. Шереха-Шевельова, А. Янссона, вітчизняних дослідників Е. Афоніна, М. Бурича, Є. Волкової, С. Грицай, В. Дзюндзюка, Л. Зубанової, В. Ільганаєвої, В. Корженка, О. Котукова, О. Крутій, А. Кузнецова, Д. Кулеби, С. Кулібаби, О. Крюкова, В. Мамонової, І. Михайлина, О. Орлова, М. Пірен, М. Поповича, І. Рейтеровича, О. Петрунька, Т. Піскун, Г. Почепцова, П. Редіна, В. Сичової, В. Солових, С. Телешуна, Л. Хашиєвої, Є. Юдіної.

Ми також мусимо відзначити суттєвий внесок до уточнення поняття медіапростору як ментальної сфери філософів, культурологів, окремо киево-та українознавців, письменників, публіцистів Л. Абессонової, Г. Адамовича, Л. Алекової, Ю. Андруховича, І. Бергмана, К. Горностай, О. Забужко, Н. Зборовської, Г. Іванова, В. Кебуладзе, В. Кіпіані, Л. Костенко, Б. Лепкого, О. Мандельштама, Т. Манна, О. Москалевського, В. Набокова, С. Павличко, В. Пелєвіна, О. Петровського, А. Погрібного, О. Рахліної, М. Уесіби, Ф. Фелліні, Л. Цисія, А. Шептицького та ін. Ці імена особливі за когнітивним сприйняттям реальності, за деталізацією контекстів, які визначають ментальну сферу, за антропоцентричним та ціннісними підходами.

Поняття «медіапростір» («media space») стало використовуватися з 1980-х рр. у роботах Г. Маклюена, Р. Стултса і С. Харрісона. В українській науці термін «медіапростір» уведений у 90-х рр. ХХ ст. На думку дослідників, медіапростір це весь обсяг інформації, що циркулює в інформаційних потоках, і всі засоби трансляції інформації, зокрема бібліотеки, архіви, сховища, ЗМІ, засоби усної комунікації, лекторські зали університетів і академій. Зокрема німецький вчений Н. Больц до предметного поля медіа відніс усне мовлення, писемність, книгу і засоби масової інформації. Виходячи з цього, він вважав, що історія медіа налічує шість епох різної тривалості: усне мовлення – писемність – книга – мас-медіа – диджітал – медіамережі.

Близькими за значенням поняттю «медіапростір» є поняття «інформаційний простір», «інформаційно-комунікаційний простір», «гіперреальність».

О. Тоффлер ввів поняття інфоноосфери перехідного етапу на шляху трансформації суспільства до майбутніх цивілізацій, від техногенезу до антропогенезу людської цивілізації. Д. Аркілла виокремлює три варіанти інформаційного простору: кіберпростір, інфосфера та ноосфера, при цьому ноосфера об'єднує всі три простори.

Метою статті є з'ясування особливостей сучасного медіапростору в умовах державної інформаційної політики.

Виклад основного матеріалу. Згідно з опитуванням експертів, проведеним автором цієї статті у лютому-листопаді 2019 р., більшість експертів визначили медіапростір як: інформаційний простір або інформаційно-комунікаційний простір, а також як сукупність засобів масової інформації та масової комунікації і середовище поширення медійних технологій. Ніхто з опитуваних експертів не обрав з 11 запропонованих визначень зокрема такі визначення медіапростору, як «ментальна сфера», «весь обсяг інформації, що циркулює в інформаційних потоках, і всі засоби трансляції інформації, зокрема бібліотеки, архіви, сховища, ЗМІ, засоби усної комунікації, лекторські зали університетів і академій» «суперпозиція інформаційного, віртуального та фізичного просторів», «багатоаспектний феномен, який розглядається на різних рівнях і у різних проявах». Це, на наш погляд, говорить про недостатнє розуміння у суспільстві світу повної концепції медіапростору, у всій її багатоконтекстності і складності структури цього простору. Також це свідчить про усталеність понять «інформайний простір» і «комунікація».

Відповідно у сучасній науці є різні наукові підходи до визначення змісту поняття медіапростору:

- соціологічний як сукупність засобів соціальної комунікації (П. Бергер, П. Бурдьє, Є. Гідденс, Є. Гофман, Г. Зиммель, П. Лазарсфельд, Г. Лассвел, А. Лефавр, В. Ліппман, Т. Лукман, Т. Піскун, П. Сорокін, Є. Юдіна);
- психологічний як сукупність засобів психологічного впливу на особистість (Ж. Бодріяр, Г. Маклюен);
- журналістський як сукупність засобів масової інформації та засобів масової комунікації (М. Бурич);
- філософсько-культурний і антропологічний як багатоаспектний феномен, який розглядається на різних рівнях і у різних проявах (А. Аппадурі, С. Грицай, Л. Зубанова, В. Ільганаєва, С. Кулібаба, Е. Лоренц, І. Пригожин, Д. Рашкофф, Ф. Уебстер, М. Уотерс). Зараз переважає соціологічний підхід до визначення поняття «медіапростір», але, окрім вищезазначених, все активніше формуються філософсько-когнітивний і нейрофілософський підходи до визначення цього поняття.

Дослідники визначають:

- маніпулятивний характер процесів, які протікають у медіапросторі;
- пластичність медіапростору (визначається тими чи іншими соціальними та політичними структурами);
- його пов'язаність із соціальним простором.

Глобальний медіапростір усуває всі традиційні обмеження фізичного простору, скасовує будь-яку географічну віддаленість. Актуальним стає платонівське *metaxis* – коливання між протилежним і одночасне їх використання, платонівське поняття частково визначає зміст метамодернізму. Народження неоплатонізму пов'язують із античним філософом Плотиним («невизначена діада» - принцип множинності і невизначеності, існування якого було сформоване в найдавнішій платонівській традиції); вторинна і необмежена діяльність, яка бере початок від Єдиного, до нього, зрештою, і повертається з певного роду «оберненням». У зв'язку з цим Плотин говорить про «погляд, який ще не бачить». Такий тип мислення – не «дискурсивний», не «інференційний», а охоплює «все відразу». Діяльність плотинівського розуму безкінечна і вічна, оскільки знаходиться за межами часу і тому виключає тривалість, неповноту [1, с. 393-395; 2].

Сучасні дослідники розвивають підходи до понять «медіапростір», «буття», «іншість». За ідеями Б. Андерсона, «новий світовий порядок» ґрунтувався на «уявлених спільнотах». Постмодерні «неосвітові порядки», згідно з ідеями Т. Люка, є прикладами віртуальних спільнот, яким притаманний настільки високий рівень гіперабстракції, що час руйнує історію, простір – реальність, а плин образів/інформації – соціальність. Ми також говоримо про суміш культур, поліетнічність, але недооцінюємо того, що Л. Абу-Луголд назвала «половинностями». При цьому явища культурного націоналізму на кшталт «ніхонджірону» (дискурс про унікальність Японії) – загальноновживана практика [3, с. 25-31, 42-46].

На часі бачення медіапростору як суперпозиції фізичного, інформаційного та віртуального світів. Трансформується бачення поняття «контекст». Трансформують картину медіапростору Космос і штучний суперінтелект. Навіть прогностні свідчення про вплив цих чинників у майбутньому (теорії С. Вайнберга, Ф. Дайсона, М. Тегмарка) суттєво трансформують зміст, картину і наше уявлення про медіапростір [4, с. 11-19]. Важливим є когнітивний підхід (Д. Блеквелл, К. Девідсон, Ф. Дін, Р. Кордрі) [5].

Одними з суттєвих складових медіапростору, важливими чинниками формування інформаційної політики є діалог і пов'язана з ним тема розуміння. По праву неперевершеним теоретиком діалогу вважають Емануеля Левінаса. Левінас спирається на феноменологічну спадщину Гуссерля та Хайдеггера й бачить у іншому співрозмовника, якого є бажання зрозуміти, але стосунки з ним виходять за межі розуміння. За Левінасом, окрема істота може вважати себе за тотальність, лише коли не в змозі мислити. Звідси – його філософія «третього» [6, с. 9-18]. Левінас дає бачення «Я» і «Я-взагалі» у спілкуванні, поняття усупільнення у контексті часу в цілому, у контексті минулого, чистого майбутнього [6, с. 183-193].

Пропонується розглядати поняття «медіапростір» як найбільш близьке, синонімічне поняттю «ментальна сфера». Тобто медіапростір у державно-управлінському підході – це вся ментальна сфера у багатоконтекстних її проявах, яка охоплює інфосферу, техносферу, соціоінфосферу і людину як носія

ментальності і громадянської свідомості.

Метасутність і метаскладова медіапростору – інформація.

Згідно з результатами опитування компанії Research & Branding Group, на початку 2021 року 51% українців як джерело інформації віддають перевагу Інтернету, тоді як телебаченню – тільки 44 %. Інтернет уперше обійшов телебачення в Україні [7].

Радіо і пресу вважають за краще сумарно всього 2 % жителів України.

Особливе місце серед Інтернет-ресурсів займають соціальні мережі. У трійку найбільш поширених в Україні соцмереж входять Facebook, користувачами якого є 59 % жителів країни, YouTube (43 %) і Instagram (30 %).

Згідно з результатами дослідження, в Україні стрімко нарощує свою популярність Telegram (17 %), кількість користувачів якого з 2018 року зростає втричі.

Як відзначають автори дослідження, в Україні вперше кількість тих, хто читає новини в Інтернеті, перевищила кількість телеглядачів.

Найбільш популярним месенджером в Україні є Viber (57 % користувачів). У трійку лідерів також входять Facebook Messenger (37 %) і Telegram (20 %). Майже кожен десятий українець користується Skype (8 %). В Україні на сьогоднішній день тільки чверть жителів країни (25 %) не використовують чати/канали месенджерів як джерело інформації, тоді як інші – використовують.

Кожен четвертий українець (26 %) визнає, що чати/канали месенджерів надають певний вплив на формування їх особистої думки з тих чи інших питань, а для кожного десятого (11 %) цей вплив є визначальним. У той же час на формування думки 22 % жителів України чати/канали месенджерів ніяк не впливають, а ще 16 % не визначились.

Майже половина українців (46 %) визнають певний вплив соцмереж і месенджерів на соціально-політичні процеси в Україні, а ще 13 % вважають його визначальним. Не вважають, що соцмережі і месенджери впливають на соціально-політичні процеси в країні, 18 % жителів України, а ще 23 % - не визначились.

Дослідження показало, що Instagram зростає завдяки аудиторії 19-27 років. Джерелом зростання аудиторії Facebook, як і раніше, є більш дорослі користувачі 39+ [8].

Україна посідає друге місце в світі за часткою жінок-користувачів Facebook і входить у топ-10 держав у випадку з Instagram. В українському Facebook число жінок перевищує кількість чоловіків у всіх вікових категоріях. У всіх регіонах України, крім Харківської області, Facebook є популярнішим, ніж Instagram.

Результати дослідження Cable.co.uk показують, що в Україні найдешевший в світі широкосмуговий Інтернет у світі. Середня вартість пакета склала \$ 6,41 на місяць [9]. Також, за попередніми висновками експертів, станом на літо 2021 р. українці посідають перше місце у світі за адаптивністю до віртуальних активів – і ця відкритість технологій є перевагою України у світі, це також залучає додаткові інвестиції в український бізнес.

Країною з найдорожчим широкосмуговим Інтернетом стала східно-африканська країна Еритрея: середня вартість послуги в цій країні складає \$ 2 666 у місяць.

Разом із тим, сприйняття інформації неоднорідне. Опитування 13 експертів з різних країн світу на тему «У фокусі-Донбас», яке ми здійснили у листопаді 2018 р. і яке було оприлюднене у виданні «Континент», Чикаго [10], з якого ми зробили висновок, що зазначена тема цікавить лише жителів України, і те не всіх, вибірково репатріантів та імігрантів українського походження у інших країнах, і зовсім не цікавить більшість жителів усіх інших країн, тим паче мало хто намагається знайти щодо подій у Донбасі неупереджену інформацію, засвідчило, що є інформація, а є її сприйняття – і відповідно інформаційна поведінка.

Інформаційна поведінка (поняття тісно пов'язане з поняттям інформаційної свідомості) – процес, у якому споживач ідентифікує свої проблеми, визначає інформаційні потреби, вирізняє критерії релевантності та сприймає використання простору інформації. Це контекст пошуку інформації. За моделями інформаційної поведінки (П. Інгерсен, Д. Елліс, С. Кухтлау, Т. Вілсон) користувач інформації є приватною особою, яка бере участь у пошуку інформації. Під час пошуку інформації соціальна взаємодія (посередництво тощо) народжує нову рису інформаційної поведінки – співробітництво, або – виникає інформаційна поведінка як взаємодія.

Користувач пересувається у часі – від поточної ситуації, яка являє існуючий стан знань, до бажаної характеристики. Розрив між цими двома станами мотивує та стимулює споживачів здійснювати пошук інформації. Ситуація невизначеності бажання отримати нові знання є одним з когнітивних мотиваційних факторів [11, стор. 3-33; 12, стор. 361-371; 13, стор. 249-270].

Фактори, які впливають на інформаційну поведінку: когнітивні, ситуаційні, емоційні. Відповідно бар'єрами на шляху до ефективних інформаційних зв'язків є: фонетичний та стилістичний; інтелектуальний; семантичний; емоційний; мотиваційний; «керівно-підлеглий»; поведінка керівника (наприклад, авторитарність, фасцинація); поведінка учасників інформаційних зв'язків (навіювання, антинавіювання, уникнення контакту, відхилення, запобігання контактам із партнером тощо); середовище (погодні умови тощо); технічні засоби комунікації [1, стор. 91-95]. Є проблеми самих комунікантів: фізіологічні, психологічні, соціокультурні. За моделлю У. Шрамма (60-і рр. XX ст.), або Осгуда-Шрамма, процес комунікації двосторонній, циркулярний і не має кінця. До набору інформаційних знаків можуть входити мовлення, предмети, факти, емоції, латентні значення («беззвучна мова»).

З питанням інформаційної поведінки тісно пов'язане поняття інформаційної резервації – фрагменту інформаційного простору, сформованого та обумовленого блокадою або ізоляцією (з боку іншої сторони, наприклад, держави, самоізоляцією тощо).

Останніми роками зростає інтерес до ефективності політиків щодо узгодження інтенсивності інструментів політики з інтенсивністю проблем у довгостроковій перспективі. У зв'язку з цим одним із найбільш інтригуючих

складних явищ державної політики є явища політичних бульбашок. К. Джонс та ін. (2014), а також М. Маор (2014), визначили та осмислили це явище як політику надмірного інвестування або надмірної реакції, яка підтримується процесами позитивного зворотного зв'язку та зараження протягом відносно тривалого періоду часу. Поняття інформаційних бульбашок як таких ввів Е. Парайзер, це стан інтелектуальної ізоляції, явище, спричинене результатами персоналізованого пошуку, в якому алгоритм вебсайту вибірково припускає, яку інформацію користувач хотів би бачити, базуючись на інформації про користувача (як-от розташування, поведінка «після кліка» та історія пошуку).

Яскравим прикладом спільного набору інформації, який пов'язує одну політичну бульбашку з іншою, є культура страху – через загрозу імміграції [14, с. 24-44].

У певній мірі прикладом динамічної картини взаємодії бульбашок та надутих міхурів є політика у світі щодо зараження вірусом COVID-19.

Не завжди ефект взаємодії міхурів та бульбашок має негативний ефект. У справі закриття російських каналів та протидії агресії Росії, наприклад, такі країни, як Україна, Литва та Латвія діють спільно-узгоджено з певними інтервалами часу. Поки що не вкладається у закономірності такої динамічної взаємодії політика держав щодо війн, зокрема політичних.

Останніми роками дослідники – наприклад, Ж. Батай, Ж. Бодрійяр, вітчизняні вчені О. Самарська, Д. Ядранський та ін., - говорять про споживацтво знаків (консюмеризм) і про симулякри інформаційного середовища як споживані знаки. «Знак, «симулякр» ніби допомагає людині оволодіти реальністю, але одночасно знищує реальне, замінюючи його собою» [15, с. 117-121]. Зокрема мова як один з найбільш поширених знаків втрачає свою первинну сутність (як мовлення, засіб комунікації, передачі думок та почуттів) і стає засобом утворення симулякрів.

Розглядаючи сучасний медіапростір, можна констатувати, що він є середовищем не стільки пошуку інформації, скільки середовищем пошуку фрагментів інформації, які не підпорядковані жодній єдиній логіці та компліюються суб'єктом, виходячи з власних (часто апріорних) бачень і вподобань актора медіапростору.

Сучасний медіапростір практично є засобом обміну та конструювання фрагментів інформації (а не інформації), що цілком відповідає визначенню симулякру за Ж. Бодрійяром (симулякр – це зображення без оригіналу, репрезентація чогось, чого насправді не існує).

Навіть слова вже не є такими, що позначають змісти. Є слова і фрази, а є змісти, це не одне й те саме. Промовляється одне, а значення промови зовсім інше. Про розбіжність слів і значень сповіщає у своєму дослідженні відомий американський вчений Г. Гіндлер [16].

Крім того, і це комерційно-технологічний аспект проблеми, маємо парадоксальну ситуацію. З одного боку, вітчизняний промисловий ринок є перенасиченим суб'єктами інформаційної діяльності: в Україні зараз (станом на

лютий 2021 р.) працюють 1389 телерадіомовних організацій та провайдерів програмної послуги (643) і 106 суб'єктів інформаційної діяльності. А з іншого боку, третина населення України з числа малозабезпечених громадян не має доступу до гарантованого державою безкоштовного прийому українських ефірних телеканалів у цифровому стандарті. Ще більше людей після виключення середневолнового радіомовлення не мають можливості слухати програми Суспільного радіо.

Як зазначає Т. Піскун, сучасний медіапростір України являє собою систему, актори якої взаємодіють за мережним принципом. Організація медіапростору в єдину мережу стає можливою завдяки зокрема Інтернету.

Кількість акторів, які намагаються домінувати, постійно збільшується, що перетворює медіапростір із середовища інформаційного обміну на середовище інформаційного домінування (спроб домінування). Більше того, такий інформаційний обмін перетворюється на інформаційне споживацтво.

Основні типи смислів у майбутньому можуть бути такі: модернізаційні; пасіонарні (для індивідуального розвитку, особливо у нових сферах); адаптаційні (для праці в невідомих умовах); гальмівні (людина сама створює собі для комфортності уповільнення руху [17, стор. 330]. У зв'язку з тим, що інформації накопичується все більше, а потрібну все складніше знайти чи продукувати, з'явилася така сфера, як інформаційна аналітика. Все більшої актуальності набувають всеукраїнський лінгвістичний діалог; всеєвропейський лінгвістичний діалог; всесвітній лінгвістичний діалог. Інформаційний простір можна поставити на друге місце після державної незалежності з точки зору політичної ваги для держави.

Для усвідомлення впливу державної інформаційної політики на медіапростір треба уточнити соціально-культурний контекст інформації, медіапростору в цілому, - це означає, що є важливими когнітивно-лінгвістичні та нейропсихологічні аспекти комунікативної складової медіапростору, передусім мовної комунікації. Зокрема введення регуляції мовних квот у медіапросторі з 2016 р. є однією з важливих складових державної інформаційної політики.

Характерною рисою сучасної мовної ситуації України є поширення на її території двох мов – української, російської, інших мов національних меншин, а також різних форм українсько-російського білінгвізму, діалектів української та входження у вжиток все більшої кількості запозичень з іноземних мов, зокрема англійської, особливо у сфері понять і громадсько-політичної сфери буття.

За умов конкуренції двох або кількох мов у одній країні особливо важливим для виживання мови є її комунікативна потужність. За цим параметром мовні ситуації поділяються на рівноважні і нерівноважні.

Зараз маємо по 10 терабайт інформації на кожну людину. Тенденції: накопичення інформації, перехід на цифру, оцифровування даних, накопичення знань, «вавілонське нагромадження». Серед багатьох факторів інтелектуалізації – природна мова.

Огляд досліджень з питання мовної ситуації в Україні дає у своїх працях

Л. Масенко. Переймався «обрусенням» України А. Погрібний. Вичерпний аналіз ситуації з української мови в першій половині XX століття (1900-1941) дав у своїх працях Ю. Шевельов. Сучасну мовну ситуацію характеризує у своїх працях П. Редін.

Ось деякі тенденції трансформацій медіапростору щодо використання мови згідно з різними джерелами.

Мова аудіовізуальних засобів масової інформації. Ухвалено Закон України від 16 червня 2016 р. № 1421-VIII «Про внесення змін у деякі закони України щодо частки музичних творів державною мовою в програмах телерадіоорганізацій» та внесено зміни до частин другої та п'ятої статті 9 Закону України «Про телебачення і радіомовлення». Цей законопроект запровадив мовні квоти на українському радіо та телебаченні. Станом на 2021 р. ведення передач телерадіоорганізаціями майже 100-відсотково україномовне.

Друковані ЗМІ. За даними Книжкової палати України у 2014 році сумарний тираж україномовних газет значно впав і становив близько 29,5 % від загального тиражу всієї преси. 2017 року частка газет українською мовою в сумарному тиражі газет за рік становила 32%. Події останніх років (військові дії на сході України, роздержалення преси, територіально-адміністративна реформа тощо) призвели до тотального падіння накладів газет і переходу їх у онлайн-формат.

Журнали. З випуском журналів та інших періодичних видань ситуація ще гірша, ніж з газетами. Журнали російською домінували в 2013 році переважною більшістю у 82,5 % частки із загальної кількості тиражів, а у 2014 році збільшили свою частку до 85,6% , залишивши україномовні журнали із ганебно малою часткою в 9,9 %. Надалі ситуація тільки погіршувалася.

Книговидавання. Аналіз даних, зібраних Книжковою палатою України, засвідчує стійку негативну тенденцію до сумарного тиражу книг, виданих українською мовою – лише 2018 року намітилося зростання. Пандемія 2020-2021 рр. призвела до зменшення обсягів книговидавання українською мовою більше, ніж удвічі, і до закриття деяких книгарень.

Але як такий відсоток книжкової та газетної україномовної продукції 2018-2020 рр. помітно зріс. Так, відсоток відношення книжок українською до загальної кількості виданих за рік книжок склав 77,1 %, до загального накладу виданих книжок – 83,1 %. Відповідні показники для газет українською 2020 р. склали 56,0 % і 36,8 %, для періодичних видань (окрім газет) залишилися на попередньому рівні – 29,8 % і 32,7 %. За тиражем у виданні періодики, газет включно, лідирує російськомовна продукція. При цьому істотно знизилися за кількістю та накладом загальні обсяги видання.

Бібліотечна сфера. Останнього року територіально-адміністративна реформа викликала практично масове припинення роботи районних бібліотек.

Освіта. На відміну від попередніх років, упродовж 2014-2015 навчального року в освіті спостерігалася в загальному позитивна, хоча й повільна тенденція до збільшення частки українських шкіл та учнів, що навчаються українською мовою. Частка школярів, що здобувають освіту українською мовою, у 2014/15 році сягнула 90,8 %, зрісши за рік на 9 %. Найменше школярів навчаються

українською мовою на Донеччині (59 %), найбільше – на Рівненщині (100 %). У Києві навчаються українською 97% школярів, на Полтавщині 98 %, на Дніпропетровщині 81 %, на Харківщині 74 %, на Одещині 70 %. В умовах пандемії та територіально-адміністративної реформи освітянський процес помітно реформувався, скоротилася кількість вишів та шкіл.

Кінопрокат. У кінопрокаті сумарна кількість фільмів, дубльованих або озвучених українською мовою, у 2014 році становила 65,5 %, у 2015 (до початку червня) – 83,8 %.

За інформацією Держкіно, загальна кількість назв фільмів у кінопрокаті та число фільмокопій, знятих, дубльованих, озвучених чи субтитрованих українською мовою у 2019 році становила 523, а у 2020 році, станом на 1 жовтня, – 286. Про це повідомляє пресслужба Уповноваженого із захисту державної мови [18].

Кількість фільмів, знятих українською мовою у 2019 році, – 159, що становить 30,9 % від загального числа на рік, у 2020 році – 34 (11,8 %).

Кількість фільмів, дубльованих українською мовою у 2019 році, – 210, 40,1% від загального числа за рік, у 2020 році – 104 фільми (36,4 %).

Кількість фільмів, озвучених українською мовою у 2019 році, – 208 (39,7 %), у 2020 році – 123 (43 %).

Кількість фільмів, субтитрованих українською мовою у 2019 році, – 58, у 2020 році – 19 (6,6 %).

Ситуацію істотно змінив Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», прийнятий 25.04.2019.

Можна припустити, що в найнебезпечніші перші місяці війни рішення зберігати правовий status quo у мовній сфері було тактично правильним і допомогло заспокоїти страхи частини громадян України, які перебували під впливом російської пропаганди і боялися міфічної «насильницької українізації». Однак намагання під приводом «єднання країни» перевести лінію на легітимізацію русифікаторського закону і толерантне ставлення до русифікації взагалі в ранг постійної політики є небезпечним. Як небезпечним є «буквальне» тлумачення окремих положень нового закону і підміна якості виконання закону формалізованими статистичними підходами. Також, на нашу думку, небезпечною є ситуація формалізованих підходів до реалізації мовної державної політики на прикордонні у Закарпатській, Чернівецькій, Харківській областях, а також у прифронтовій та буферних зонах у Луганській та Донецькій областях. Недосконаліми є підходи і щодо мови жителів України – представників українсько-єврейської ідентичності.

Більш того, мова кожної людини індивідуальна.

Триває зростання мережевих цифрових технологій. Пристрої, мережі, онлайн-сервіси стають корисними доповненнями, але також інвазують як у наше особисте, професійне й публічне життя. Цей процес відбувається в умовах глобалізованої та дерегульованої економіки, що сприяє надзвичайній концентрації ресурсів.

Інтернет став жорстоко конкурентним полем багатонаціональних

корпорацій, політичних інститутів та соціальних груп за розподіл влади по цифрових каналах зв'язку.

У цьому контексті деякі транснаціональні організації за кілька років стали акторами олігополії, яка керує інформаційним середовищем суспільств, їй присвячена аббревіатура GAFAM, складена з перших літер Google, Amazon, Facebook, Apple і Microsoft.

Контроль над великими цифровими доменами, якими володіють олігопольні суб'єкти, досягається завдяки їх посиленій ринковій силі та фінансовій силі, а також завдяки їхнім правам інтелектуальної та промислової власності, які поширюються і підкріплюються, періодично породжуючи «патентні війни».

Інтернет приватизується, «закривається», як частина більш широкої концентрації інтелектуальних та інформаційних ресурсів, - з'являється, за визначенням Уго Пагано, «монополістичний інтелектуальний капітал».

У 70-х рр. теорія конвергенції стосувалася процесу об'єднання раніше відокремлених секторів, таких як комп'ютер, телекомунікації, засоби масової інформації, галузі культури та побутова електроніка. Н. Негропonte та Альфред А. Нопф зазначили, що технологічні межі між цими галузями поступово руйнуються завдяки оцифровці.

Лібералізація ринку та супутня дерегуляція в Європі та Північній Америці створили сприятливий контекст для збільшення ринкової сили олігополістичних Інтернет-гравців та пов'язаних з ними антиконкурентних практик: встановлення технологічних бар'єрів для доступу до Інтернету, різні ринки, примусовий продаж, зловживання правами промислової та інтелектуальної власності, несумісність тощо. Ці практики залишаються безкарними або лише слабо репресуються.

З перспективою високих дивідендів сотні мільярдів доларів з усього світу (суверенні фонди, хедж-фонди, пенсійні фонди, банки тощо) інвестовані в Силіконову долину протягом двадцяти років. Хоча сплеск Інтернет-хвилі тимчасово уповільнив цей рух, успішний продаж акцій Google на фондовому ринку в серпні 2004 року став сигналом початку другої, ще більш потужної хвилі фінансування, підсиленої повною дерегуляцією Інтернету.

GAFAM знаходиться на вершині всіх рейтингів брендів. Настільки, що для багатьох користувачів Інтернету вони є Інтернетом, - наприклад, у Індонезії, Таїланді, Філіппінах.

Однією з переваг, яку забезпечує олігополія Інтернету для глобалізованої дерегуляції економіки, є також її здатність здійснювати оптимізацію податків на міжнародному рівні. Іншою важливою діяльністю, що передається олігополією в недорогих країнах, є інтелектуальна робота, така як модерація створеного користувачем контенту.

У світовому масштабі на ринку комп'ютерної техніки переважають азіатські або американські фірми (Sony, Samsung, Lenovo, Huawei, LG, Xiaomi, HP, Asus, Acer та Dell). Але останні прагнуть максимально наблизитися до олігополістичних гравців Інтернету, які займають ключову позицію серед

широкої громадськості та допомагають їм диференціювати свою пропозицію.

Ще один стратегічний сегмент, де домінують олігополістичні учасники Інтернету, - це хмарні обчислення.

На ринку електронних книг значною мірою переважає Amazon, на який припадає три чверті продажів, накладаючи на користувачів цілком інтегровану систему дистрибуції.

Єдиним світовим незалежним гравцем поряд із Apple (iBooks) та Google Play, що конкурує з Amazon на цьому ринку, є канадська компанія Kobo.

У кожному з цих секторів олігополістичні суб'єкти мають як доступ до гігантських пул споживачів, так і часто дуже сприятливі угоди з виробниками та видавцями контенту щодо розповсюдження своїх каталогів. Тому вони здатні не лише організувати ці ринки відповідно до власних інтересів, але й закріпити позиції наймогутніших суб'єктів культурної та комунікаційної індустрії, з якими вони формують пільгові партнерські стосунки.

Визначати медіапростір буде також і синтез думок письменників і філософів.

За А. Тоффлером, у інформаційному суспільстві маємо «футурошок»: змінюється роль управління й управлінців. Це докорінно змінює підходи у практиках державно-управлінських еліт і впливає на подальший розвиток громадянського суспільства.

За прогнозами деяких вчених, медіапростір майбутнього у великій мірі визначатиме комунікація однаків. Такі явища, як одинак і як віртуальна комунікація матимуть, на нашу думку, і позитивні, і негативні наслідки. Це буде потужне творче поле, творчий простір. Час втратить категорію обмеженості, необмеженими будуть і думка та можливість думати, зосереджуватися. Американські соціологи та політологи говорять про «теледемократію» та повернення влади людям, про тісний зв'язок народів (Д. Мур, Г. Краух, М. Лейвер, Г. Робінсон, Д. Рубенс).

Час стає життєзберігаючим ресурсом, одним зі співмеханізмів утворення майбутньої цивілізації, невидимою «канвою, на яку наноситиметься творчий візерунок інтелекта» (Й. Масуда).

Засадничим атрибутом людини, народу, нації є ментальність.

Однією з провідних рис ментальності – системи переконань, уявлень і поглядів індивіда або суспільної групи, відтворення сукупного досвіду попередніх поколінь – є відкритість і незавершеність.

У своїй книзі «Нарис історії культури України» Мирослав Попович говорив про існування за часів Київської Русі кількох світів:

- світу села;
- світу міста;
- світу церкви та монастирів;
- світу князівського двору з його дружиною та челяддю.

«Городяни були вищими, довше росли, мали тендітний вигляд, тонший кістяк... Повітря свободи, ширше кажучи – міський спосіб життя – впливало і на

фізичні, і на духовні характеристики [19].

Знання про людину, медіапростір, частиною якого є людина, багатовимірний і багатоконтекстний. Життя людей, їх світогляд, ментальність визначаються не лише сучасною системою законодавства та управління, не лише рішеннями уряду. Є історична традиція цінностей, є мрії кожної людини про розвиток і майбутнє, є кохання та інші системи цінностей та просторів.

Зasadничою для формування поглядів кожного українця є історія Києва.

Особливостями філософії Київської Русі по праву стали:

- синкретизм;
- різноманітність підходів і поліфонія;
- кордоцентризм і любомудріє;
- києвоцентризм;
- єрусалимоцентризм і подорож [20; 21].

Роль української столиці стає вирішальною у націєутворюючому, історико-культурному, духовно-ціннісному, людиновимірному, мовному й геополітичному аспектах. Саме Київ як столиця є центром, який цементує єдність держави і забезпечує гармонійне співіснування регіонів України, надає ментальному полю, медіапростору країни національних духовних і естетичних властивостей, притаманних кращим особистостям і втіленим у кращі зразки науки і мистецтва. Прогностично саме Київ здатний бути зразком державницьких підходів. Києвоцентризм стає чинником збереження й розвитку не тільки українського суспільства, а й усього світу.

Києвоцентризм і єрусалимоцентризм як дві праоснови східнослов'янського світу з давніх давен мають не просто досвід у часі, вони довели свою трансцендентальність і сакральність, вічність, надпросторовість. Ці поняття набули всесвітнього значення і вимагають від нас просто зрозуміти, розкрити, підтримати діяльнісно, власним світосприйняттям і своєю думкою їх величну сутність.

Державна інформаційна політика, яка у значній мірі формує медіапростір, з одного боку, є складовою державної політики. З іншого боку, інформаційна політика є у значній мірі самостійною політикою.

На думку вчених, державне управління має інформаційну природу.

Зараз дуже великі проблеми мають державницькі підходи до розвитку освіти, науки, культури. Зокрема щодо проблем театру багато пише київський театрознавець Олег Вергеліс. Одна з причин – кадрові проблеми у державному управлінні.

Маємо ситуацію, про яку писав Юрій Шевельов (Шерех), його думку розвинув наш сучасник Ярослав Лесюк: державно-управлінська еліта «недоелітарна», а професійна, наукова еліта недочута урядом, й її інтелект недопрацьовує. Уряди багатьох країн світу всіх часів йдуть в ар'єргарді за елітами професійними, науковими, художніми тощо. В умовах розвитку Інтернету і в цілому медіапросторі ця ситуація докорінно змінюється, але в ар'єргарді залишається інформаційна державна політика.

За попередніми нашими висновками, готується звуження, якщо не сказати, руйнація вищої освіти в Україні, адже звужується завдання гуманітарної освіти, зокрема філософії як одного з базових предметів, науки наук. Але усьому свідомому українству й фахівцям з українських питань (науковцям української діаспори зокрема і зарубіжним вченим-україністам неукраїнського походження – таким відомим особистостям, як Ася Гумецька, Євген Федоренко, Любомир Винар, Григорій Грабович, Йоханан Петровські-Штерн, Х'юго Лейн, Оксана Пахльовська, Марина Кац, Юрій Фельштинський, Андрій Піонтковський, Андрій Ілларіонов, – з багатьма автор статті співпрацює, робить співбесіди та інтерв'ю) бачиться необхідним впровадження всезагальної освіти в Україні з питань власної історії та філософії. Адже первісність Давньої Русі та її центра – Києва – треба не тільки проголошувати.

Історико-філософська освіта для кожного українця зараз стає завданням часу, стратегією національної безпеки й подальшої модернізації держави. Національна держава у сучасному світі справляє вирішальний вплив на еволюцію системи міжнародних відносин.

Звичайно людина сама обирає собі цінності вона надає їм значущість, вибудовує з них структуру, систему, чи зовсім не приділяє уваги». А. Моль у своїй концепції "мозаїчна культура" попереджує від розмежування й створення в одному культурному просторі спільноти "рядових членів суспільства", споживаючих масову культуру й синтетичні цінності, а на іншому – накопичування "аристократичного духу", споживаючого елітарну культуру і реальні цінності.

Також існує небезпека у розмежуванні культурних цінностей в залежності від соціальної потреби класу, прошарку, групи. П. Меркєр висловлював думку щодо духовної єдності – вона немислима у важких культурних умовах, і те, що здається одним цілим, у дійсності є гегемонією якої-небудь соціальної групи.

Причому у останню чергу гегемонами стають науковці, митці, професійна еліта нації, гегемонами здебільшого є псевдополітики й люди, заражені хворобами надмірної амбітності та нарцисизму.

Комплексній інформаційній агресії мають протистояти вітчизняна комплексна національна інформаційна система та нова національна концепція розвитку. Змінюється громадянське суспільство, це вже:

люди лептопу;

люди смартфону;

люди телефону;

люди вулиці та аналогу;

люди інтровертні, вимогливі й нетерпимі до власних стилей публічного прояву;

окремо – люди соцмереж і люди усамітнені або занурені у спеціалізовані кола та середовища, люди вільні у часі і заклопотані, люди зосереджені на справі, у творчості і незосереджені;

нарешті, люди різних реальностей, а також люди монореальні і люди поліреальнісні та поліконтекстні у свідомості, люди прямої мови й люди іносказання.

Є не лише технологічні змінні – є змінні ціннісні.

Усе це створює різні аудиторії, які лише частково перетинаються у часі та у просторі, лише частково встигають звикнути до мови одне одного, опанувати біографії та розчути інших, самих себе, Космос.

Винайдені елементи матриці антикомунікації у ході організації нами та визначення змістів діалогу, у т. ч., у радіоефірі США, оффлайн та онлайн, експертів різних країн (середина 90-х рр. – 2021 р.).

Антикомунікації завдає, на нашу думку, і є небезпечною ситуація формалізованих підходів до реалізації мовної державної політики на прикордонні у Закарпатській, Чернівецькій, Харківській областях, а також у прифронтовій та буферних зонах у Луганській та Донецькій областях. Недосконаліми є підходи і щодо мови жителів України – представників українсько-єврейської ідентичності. Більш того, мова кожної людини індивідуальна.

Таким чином, Україна у певній мірі випадає з європейського контексту.

Причинами проблемності збереження європейської ідентичності у цілому (за (Р. Шведом, К. Шором, П. Бергером, Р. Дарендорфом, У. Беком) є виклики, з якими стикається сучасна публічна політика держав: процес подальшого розширення Євросоюзу; формування нового світопорядку; процеси глобалізації; зміна природи, структури й форм модерних держав («денаціоналізація – ерозія або трансформація національної держави у державу транснаціональну»); зміна характеру цивілізаційних загроз і нездатність національних держав самостійно вирішувати проблеми безпеки; руйнування/стирання кордонів; формування інформаційного суспільства; потреба альтернативних орієнтирів; зростання рівня масових міграцій людей; появи феномену номадизму як нового способу життя та мислення людини у ХХІ ст.; трансформування смислового поля диспозиції свій-чужий-інший; трансформація ідентичності; масова культура; криза журналістики та ін.

З огляду на зазначені виклики у формуванні інформаційної політики ЄС та Рада Європи спираються на принципи належного врядування.

Належне врядування у сфері інформаційної політики України, згідно з ним розвиток медіапростору України мусять і можуть розвиватися на основі таких принципів, як єдність пізнання і самопізнання, творення й самотворення медіапростору як основоположного принципу розвитку медіапростору, інформаційної політики та підходів врядування щодо них тощо.

Європейський Союз приділяє велику увагу розвитку публічної сфери.

Публічна державна влада може бути прозора, напівприхована, прихована й криптологічна.

Дж. Дьюї пропонував включити до поняття публіки хворих, божевільних, психічно невірноважених. Це розширює публічний інтерес.

Політичні комунікації тісно пов'язані з поширенням інформації: з центру до

периферії, безпосередньо між індивідами, шляхом консультацій індивіда з центром, шляхом здійснення запиту центра щодо інформації з периферійного джерела.

Громадська думка – первинне джерело легитимації влади.

Поняття «публічна сфера» і «публічна політика» ще не отримали свого належного значення.

2005 р. було створено план дій для Європейської комунікації («Action Plan to improve communicating Europe»), план із розвитку демократії, діалогу та дебатів («Plan D for Democracy, Dialogue and Debate») і «білу книгу» для розробки та координування Європейської комунікаційної політики («White Paper on a European Communication Policy»).

В Україні публічна сфера почала формуватися у 90-і рр. ХХ ст.

Важливими бачаться втілення у практиці належного врядування у сфері інформаційної політики понять «Україна» і «українство», «світ» тощо як цілісних понять.

Енциклопедичний підхід відзначає праці В. Вернадського, Ф. Вовка, М. Грушевського, С. Єфремова, А. Кримського, В. Кубійовича, З. Кузеля, І. Раковського, І. Франка.

Узагалі фундаторами знань про Україну та українців, філософських засад розвитку наук «державне управління», «належне врядування», починаючи з давніх, праукраїнських часів і києво-руської доби, стали перші українознавці – Анахарсис, Арістей, Костянтин Багрянородний, Геродот, Гіппократ, Гомер, Леонтій Диякон, Есхіл, Іоанн Златоуст, Йордан, Прокопій Кесарійський, Г. Мілетський, Никифор, Феофан Сповідник, Пліній Старший, Птолемей, трабон, Тацит, київські князі Ярослав Мудрий, Володимир Мономах, Святослав, Володимир Василькович, Іларіон, Нестрр, Клим Смолятич, Мойсей Видубицький, Никифор, Данил Заточник, мислителі часів Відродження та Реформації Станіслав Оріховський, Клірик Острозький, Іван Вишенський, Кирил Транквіліон (Ставровецький), Касіян Сакович, Феофан Прокопович, Георгій Кониський, ригорій Сковорода. Їх справу продовжили В. Антонович, Д. Багалій, О. Бочковський, М. Брайчевський, В. Вернадський, О. Гомотюк, М. Грушевський, Д. Дорошенко, М. Драгоманов, С. Єфремов, М. Костомаров, І. Крип'якевич, В. Кубійович, З. Кузеля, П. Куліш, Ю. Лип, М. Максимович, О. Оглобин, О. Потебня, О. Пріцак, І. Франко, Ю. Шевельов (Шерех), Т. Шевченко, А. Шептицький, сучасники В. Баран, Л. Винар, Н. Горбач, В. Горський, С. Єрмоленко, В. Ідзьо, Я. Калакура, І. Краснодемська, В. Крисаченко, П. Кононенко, Т. Кононенко, О. Нагірняк, С. Наливайко, О. Погрібний, М. Попович, В. Смолій, В. Сніжко, В. Солдатенко, Л. Токар, Д. Штогрин.

Серед найбільш важливих спільних проектів у межах Рамкової програми співробітництва (РПС) України з РЄ та ЄС 2014-2017 рр. є проект «Свобода медіа в Україні». Поняття «свобода медіа» є одним із базових у визначенні наявності «свободи думок». 2014-2017 рр. в Україні впроваджено дії щодо:

забезпечення прозорості медіавласності;
мовлення територіальних громад;
суспільного мовлення;
цифрового мовлення;
заходів з питань інформаційної безпеки. [22-27].

У Доктрині інформаційної безпеки України проголошено пріоритети державної політики в інформаційній сфері [28, с. 11-14].

2016 р. прийнято Концепцію популяризації України у світі [29].

Під впливом глобальних процесів змінюються національне як таке, змінюються мова і ставлення до тексту. «Словом 2015 року» назвав емоджі Оксфордський словник англійської мови, зокрема професор лінгвістики В. Еванс назвав емоджі найбільш динамічною за розвитком системою знаків у Великій Британії [30].

Засобами емоджі, гіфок, мемів можна спілкуватися без слів. З'явився окремий підвид війни – меметична війна. При цьому сильніші за тексти чи картинки відео, вироблення відео дедалі стає все доступнішим кожному, - маємо тотальну візуалізацію. Відео лаконічніші та конкретніші за розгорнуті абстрактні тексти.

Образи агресивно витісняють слова. Це одна з рис нового часу: людство не просто йде далі, воно повертається обличчям до власної природи. Воно реанімує істину у відповідь християнській тезі «Спочатку було слово». Адже є така істина: «Спочатку було зображення». Про неї нагадало відкриття 2018 р.: неандертальці володіли навичками наскельного живопису щонайменше 65 тисяч років тому.

Людина розумна (*homo sapiens*) еволюціонувала в людину смартфонову (*homo phonum*). 1998 р. науковці Екларк та Д. Челмерз обгуртували концепцію «розширеного розуму».

Платформи стають новим простором. З'являються поняття когнітивного бою, когнітивної війни. Когнітивні удари активно використовуються у пропаганді та антипропаганді, у рекламі та антирекламі, у поданні викривленої інформації.

Реальності оффлайн і онлайн можуть не перетинатися або співпадати частково. Маємо оманливий ефект паралельних реальностей, який у певних випадках стає рятівним, допоміжним, розвиваючим.

Увесь час до кінця XX століття можна позначити наративом: «Порядок був».

За зазначених умов нагальною бачиться зміна бізнес-моделі медіа. Це може допомогти зробити блокчейн. Він може допогти посилити незалежність медіа та збільшити інвестиції у професіоналізм. Медіа стануть сильнішими, адже зароблятимуть на своєму контенті, менше залежатимуть від власників, спонсорів і реклами, які сприяють маніпуляціям реальністю. Ю. Харарі оголосив про виникнення нової релігії світу – датаїзму, коли Всесвіт уявляється потоком даних, і покликання людства – зробити систему обробки даних.

Письменник Н. Мейлер вживає слово «фактоїд» - факт, що не існує до того,

як з'явиться у журналі чи газеті. Філософ Ж. Бодріяр присвячує книгу симулярку – дійсності, яка приховує той факт, що її немає. Симулякри й симуляції сприяють абсолютній маніпуляції.

1999 р. ідеї Ж. Бодрієра надихнули братів Л. та Е. Вачовські на створення фільму «Матриця».

Все ж спільна реальність існує. Об'єднують усіх загальнолюдські цінності. Для України це гідність, свобода, єдність, європейськість, процвітання. «Найбільша помилка, яку ми можемо зробити, - полишити зусилля шукаючи правду та протистояти комунікативній війні. Найкраще, що ми можемо зробити, - це будувати свою реальність на сприйнятті, в основі якого лежить правда й повага до загальнолюдських цінностей (Д. Кулеба) [32, с. 100-103].

Дослідження телерадіоінформаційного простору і виявлення у ньому смислів, які є пропагандистськими з боку Росії, нав'язують парадигму «руського міра», а також прийняття рішень щодо заборони трансляції відповідних телеканалів, є одними з напрямків роботи Національної ради з питань телебачення і радіомовлення протягом останніх чотирьох років. Національна рада співпрацює з правоохоронними органами, мас-медіа, громадськими організаціями, волонтерами, громадянами, представниками Ради Європи.

Ось деякі результати нашого дослідження медіапростору прикордоння Харківської області 2016-2021 рр. Станом на лютий 2021 р. у приймачах цифрового телесигналу T2 у прикордонних районах Харківської області приймаються 10 телеканалів, попередньо на частоті 58ТВК: «Первый канал», «Россия 1», «Россия 2», «НТВ», «Перебург-5», «Россия К», «Россия 24», «Карусель», «ОТР», «ТВЦ».

Канали приймаються у Дворічанському, Куп'янському, Шевченківському, Вовчанському, Великобурлуцькому, Дергачівському, Печенізькому, Золочівському, Богодухівському, Краснокутському, Валківському, Коломацькому, Харківському районах та м. Харкові.

На вивчення поставлене і питання мовлення в ефірі російського радіо. За нашими попередніми даними, в ефірі прикордоння Харківщини, принаймні у Дергачівському, Вовчанському, Великобурлуцькому, Дворічанському, Куп'янському, Харківському районах зафіксовано 15 радіо Росії на 221 частоті (вказані частоти у МГц): «Радіо Маяк» (68,48), «Радио России» (66,80; 73,64), «Спорт FM» (87.60), «Комсомольская правда» (90.70), «Рекорд» (91.40), «Мир Белогорья» (98.50; 100.90), «Юмор FM» (101.10; 104.70), «Радио для друзей» (101.70), «Русское Радио» (102.20; 104.80), «Наше радио» (102.3; 104.5), «Energy» (104.20), «Радио 7 на семи холмах» (104.40), «Ретро FM» (106.30), «Дорожное радио» (106.80), «Авторадіо» (106.90; 107.70).

Протягом 2014-2020 рр. з Переліку програм, зміст яких відповідає вимогам Європейської конвенції про транскордонне телебачення і ретрансляція яких на території України не обмежується згідно з частиною першою статті 42 Закону України «Про телебачення і радіомовлення», вилучено 73 російських програми (понад 30 рішень Національної ради), які раніше були в Переліку адаптованих

каналів. Вилучення програм і створення «чорних списків» Міністерства культури є темою дискусії й сперечань у суспільстві.

Важливими шляхами протидії експансії путінської Росії у телерадіопросторі прикордоння України (посилення Росією потужності веж у Белгороді, Шебекиному, Валуйках тощо), на наш погляд, є передусім розвиток і модернізація медіапростору України. І такі кроки здійснюються. У квітні 2016 р. Національна рада стала ініціатором впровадження малопотужних передавачів у діапазоні 87,5-108 МГц для забезпечення невеликих населених пунктів програмами суспільного та місцевого радіомовлення, що сприятиме кращому інформуванню населення та його оповіщенню у разі стихійного лиха чи надзвичайних ситуацій.

Станом на 25.11.2019 в Україні створено 82 радіо мовлення громад, і буде створено найближчим часом ще понад 70 таких радіо відповідно до прорахованих частот.

Ухвалено Закон України від 16 червня 2016 р. № 1421-VIII «Про внесення змін у деякі закони України щодо частки музичних творів державною мовою в програмах телерадіоорганізацій» та внесено зміни до частин другої та п'ятої статті 9 Закону України «Про телебачення і радіомовлення». Від листопада 2016 рр. до серпня 2021 рр. автором статті проведено 140 добових моніторингів програм 12 місцевих та регіональних радіокомпаній, які мовлять у FM-діапазоні, і 57 тижневих моніторингів місцевих телемовників на предмет дотримання мовних квот і програмного наповнення.

За результатами проведених моніторингів можна стверджувати, що станом на січень 2021 року телерадіоорганізації України в цілому дотримуються прийнятих норм виконання пісень і ведення передач українською та європейськими мовами.

2019 р. створено Міністерство цифрової трансформації України, що суттєво вплинуло на світове лідерство України як найбільш адаптивної до електронних технологій держави.

Що стосується переходу на цифрове телебачення, то з цим є проблеми (білі плями непокриття сигналом тощо).

Незважаючи на позитивні зміни, належне врядування в Україні маємо здебільшого на словах: креативність, інновації, нові підходи. В реальності багато років маємо містечковість, провінційність; тон у великій мірі задають ті стереотипно мислячі керманичі тоталітарного зразка, які запанували у різний час у верхніх ешелонах влади нової України в столичному та регіональних істеблішментах.

Дуже низький рівень цивілізації у владі і найвищі показники – світового рівня – з боку українських вчених, експертів, програмістів, службовців, діячів мистецтва, працівників різних сфер.

Тобто, діє закон неадекватності державної влади самому суспільству.

Певні виклики поставили перед інформаційною політикою держави пандемія COVID-19 та адміністративно-територіальна реформа в Україні (укрупнення громад і районів).

Відповідно щодо відповіді на пандемію суттєвими кроками держави стали просвітницька та профілактична діяльність, введення дистанційної та змішаної форм навчання у освітніх закладах, запровадження допоміжних програм для підтримки інформаційних галузей, зокрема Всеукраїнського проекту обміну телепрограмами «MEDIA CHANGE UKRAINE».

Стосовно адміністративно-територіальної реформи в Україні одним з головних викликів стало збереження соціально-культурної сфери.

Особисто нами були запроваджені кроки по роз'яснювальній роботі з місцевими органами влади щодо збереження радіомовлення громад (міське ефірне малопотужне радіо).

При цьому заходи безпеки виявляються одночасно факторами обмеження свободи громадян.

Життя людини є насиченішим, різноманітнішим, змістовнішим, деталізованішим, ніж суто сфера прав і свобод тощо. І суспільством у цілому держава має опікуватися ефективно. Передусім це безпека держави, актуальна для України зокрема останніми роками.

У травні 2000 р. під час конференції зацікавлених європейських міністерств був прийнятий проект «електронна Європа» («e-Europe»), а також директива «e-Europe 2002 Action Plan», відповідно до якої ставилося завдання реалізувати в країнах-кандидатах на вступ до ЄС до 2005 р. Програму створення національних електронних урядів. Ключові цілі цієї програми полягали в такому:

- забезпечити кожній школі, кожному підприємству, кожному громадянину вихід в онлайнове середовище;
- підтримувати поширення європейської культури через створення цифрової літератури, фінансування і розвиток нових ідей;
- гарантувати соціальну спрямованість інформаційному суспільству, сприяти зростанню довіри громадян до держави і зміцнення соціальної згоди.

Проект «e-Europe 2002» доповнив План Дій «e-Europe+» для держав-кандидатів до ЄС. На Європейській міністерській конференції у Варшаві в травні 2000 р. Центральні і Східні Європейські країни були згодні розпочати План дій «e-Europelike». У лютому 2001 р. Європейська Комісія запросила Кіпр, Мальту і Туреччину приєднатися до цієї ініціативи. План дій «eEurope+», розроблений для країн-кандидатів на саміті в

Гетеборзі в червні 2001 р., ухвалив дорожню карту для прискорення реформ і модернізації їх економік.

Стратегія i2010 передбачала три основні мети:

- створення єдиного європейського інформаційного простору, необхідного для успішного функціонування відкритого і конкурентоспроможного внутрішнього ринку у сфері інформаційного суспільства і засобів масової інформації;
- зростання інновацій та інвестицій у дослідження в галузі інформаційних і комунікаційних технологій;

- інтегративне європейське інформаційне суспільство, що висуває на передній план кращу якість громадських послуг і життя.

Розвиває стратегію i2010 «План розвитку цифрової Європи», представлений на конференції ICT 2010 [33].

Одною з основних організаційних форм координації наукових досліджень і розробок технологій у країнах Євросоюзу (ЄС) є так звані «Рамкові програми» (РП).

Програма «Креативна Європа» на 2014-2020 роки являє собою унікальну платформу для скоординованої та конструктивної підтримки їх по всьому континенту.

Переглянута Директива про аудіовізуальні медіа-послуги надасть подальші можливості для просування європейських творів, однак необхідні супровідні заходи підтримки, які допоможуть зробити європейські ненаціональні твори більш доступними в Європі та за її межами.

Разом із іншими програмами «Креативна Європа» забезпечить:

синергію з освітою та молодіжною політикою;

синергію з програмою «Права та цінності» (захист медіаплюралізму, європейської ідентичності, цінностей та культурної спадщини. можливості для залучення, участі та пам'яті);

синергію із зайнятістю та соціальною політикою;

синергію з регіональною, міською та сільською політикою;

синергію з єдиним ринком;

синергію з програмою Digital;

синергію з дослідницькою та інноваційною програмою ЄС;

синергія з політикою зовнішніх дій.

Директива про аудіовізуальні медіа-послуги (AVMSD) передбачає надання правил для формування технологічного розвитку; створення рівних ігрових умов для нових аудіовізуальних засобів масової інформації; збереження культурного різноманіття; захист дітей та споживачів; захист плюралізму ЗМІ; боротьба з расовою та релігійною ненавистю; гарантування незалежності національних регуляторів ЗМІ.

Сьогодні інформаційна політика Європейського Союзу виходить із доктрини європейського інформаційного суспільства, яка була проголошена 1994 року в доповіді «Європа і глобальне інформаційне суспільство: рекомендації для Європейської Ради ЄС» (доповідь М. Бангеманна).

16 вересня 2014 г. Верховна Рада України та Європейський Парламент ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. Заявлені спільні цінності України та ЄС: повага до демократичних принципів, верховенства права, належного врядування, прав людини та основоположних свобод. Також проголошено повагу до принципів суверенітету й територіальної цілісності, непорушності кордонів і незалежності, протидія розповсюдженню зброї масового знищення тощо.

12 січня 2015 р. схвалена Стратегія сталого розвитку «Україна 2020».

У грудні 2019 р. в Україні зареєстровано проект Закону «Про медіа».

Сьогодні дослідники виділяють дві моделі відносин держави та ринку в інформаційній сфері: західну і східну. Західною моделлю називають шлях, яким йдуть індустріально розвинені країни, в його рамках можна виділити модель континентальної Європи і англосаксонську.

Англосаксонська модель визначається загальною концепцією соціально-економічного розвитку, яка передбачає превалювання приватного сектора над функціями держави в усіх напрямках розвитку суспільства.

У той же час, концепція національної інформаційної політики США ставить завдання розширення і вдосконалення інформаційного простору, посилення свого впливу в таких регіонах, як Латинська Америка, Центральна і Східна Європа, країни Арабського світу та Азійсько-Тихоокеанського регіону. США запропонували доктрину “інформаційної парасольки” міжнародного співробітництва з широким колом країн у різних регіонах світу, суть якої у превентивній комунікації на основі переміщення масивів інформації, що передається США державам-реципієнтам для забезпечення їх національних інтересів і, як наслідок, збереження лідерства США в політичній системі міжнародних відносин.

Англійська модель максимально наближена до американської:

Європейська модель відрізняється стратегією європейської інтеграції, поняттям “об’єднаної Європи”, пошуками рівноваги між контролем держави і стихією ринку, динамічним поєднанням державних інтересів і прагнень приватного та корпоративного бізнесу з урахуванням того, що роль кожного з них може змінюватися в часі. У рамках європейської моделі українські дослідники називають західноєвропейську, скандинавську, центральноєвропейську, східноєвропейську стратегії.

Західноєвропейський підхід до ролі держави у процесі переходу до інформаційного суспільства викладено в таких документах: Резолюція Європейського Союзу “Біла Книга. Зростання, конкурентноспроможність, зайнятість: виклики та стратегії ХХІ століття”, в якій підкреслюється важливість державного контролю в комунікаційній сфері (особливо над супермагістралями) з урахуванням переваг приватного сектора; Директива Європейського Союзу “Зелена Книга. Життя і працевлаштування в інформаційному суспільстві”; Рекомендації “Інформаційна магістраль для глобального суспільства” (Brussels, 1996); Програма “Europe i-2020”.

Крім західної, в науковій літературі виділяють азійську модель, яка реалізує ідеологічну доктрину країн Азійсько-Тихоокеанського регіону, побудовану на філософських принципах конфуціанства, діяльності держави з інституціоналізації цих принципів.

Японська модель, у створенні якої основний внесок належить Й. Масуді, професору кількох японських і американських університетів, раднику провідних інформаційних корпорацій, спрямована на вдосконалення системи

корпоративного управління за принципом ієрархічної піраміди, в основі якої три складових чинники: *on* (вдячність), *gigi* (відповідальність), *wa* (гармонія). Вони виражають угоду про взаєморозуміння і взаємодопомогу вищого і нижнього рівнів управління. Ця модель використовує пріоритетний розвиток інформаційних технологій і впровадження інформаційних послуг у всі сфери життєдіяльності країни.

Прискореними темпами характеризується інформаційний розвиток Китаю. В основі цього розвитку лежить модель економічної співпраці держави і ринку.

Сінгапурська модель менш відома. Її характерними рисами є висока частка високотехнологічної продукції в обсязі експорту, значний рівень розвитку електронної торгівлі, висока конкурентоздатність і ВВП на душу населення.

Успіх двох останніх моделей базується на втручанні держави в прийняття рішень у галузі великих вкладень приватного капіталу, на активній участі держави у створенні національної інформаційної інфраструктури.

Слід констатувати, що процес інформаційних перетворень у світі незворотний, у наші дні створюється нова карта світу – інформаційна, яка показує стан даної сфери в кожному його регіоні.

Узагальнення різних підходів дозволяє виявити такі інваріантні властивості, що виступають ядром будь-якої концепції регулювання інформаційної сфери.

На сьогодні не існує універсального підходу, або ж єдиної моделі регулювання інформаційної сфери. У кожному регіоні світу та країні існують свої внутрішні особливості, які згодом і визначають специфіку цього процесу.

Яке середовище здатна формувати і регулювати інформаційна політика держави? Якими мусять бути його показники та характеристики?

Хто саме мусить це робити? Хто суб'єкти формування цієї політики?

Які критерії того, що суб'єкти формування та реалізації інформаційної політики знатимуть реальні потреби суспільства?

У лютому-листопаді 2019 р. автором статті було проведене експертне опитування на тему «Особливості реалізації інформаційної політики в Україні та світі» (українською, російською та англійською мовами). У опитуванні взяли участь 23 експерти – вчені зі США, Канади, Ізраїлю, Великої Британії, Чехії, письменники і працівники ведучих світових, вітчизняних медіа і місцевої преси.

Серед результатів опитування є такі.

Щодо визначення учасниками опитування поняття медіапростору йшлося на початку цієї статті.

Інформацію учасники експертного опитування визначили як сукупність відомостей і знань, а також кількісну міру усунення ентропії (невизначеності), міру організації систем.

Кращими засобами передачі змісту експерти назвали короткий текст, науковий текст, друковані видання, будь-які тексти і формули, усне слово, літературний твір, музика, пісня, фільми, відео.

Кращими майданчиками висловлення думок, обговорення, ведення дискусії

експерти назвали весь спектр комунікативних можливостей без винятків, зокрема університети, конференційні зали, телерадіоефір, Інтернет, майданчики громадських акцій і кулуари.

На предмет друкованого слова учасники опитування найбільше звертаються до книги, газети, електронної книги, Інтернет-ресурсів.

На запитання «Віртуалізація свідомості, життя – як це впливає на людину, світ?» вони відповіли так: люди стають більш освіченими; уніфікуються та зближуються культурні практики; популярнішою стає творчість; покращується комунікація; водночас послаблюється реальне спілкування людей; зникає сенс подорожей і фізичних пересувань людини; діти все більше перестають думати своєю головою, використовують готові рішення та підпадають під вплив популярних блогерів.

Улюбленими видами спілкування виявилися: листування електронною поштою, у скайпі, чаті, у соціальних мережах, телефоном, жива розмова та невербальне спілкування у великій компанії та у вузькому колі, бесіда й мовчання віч-на-віч удвох.

Роль комунікації, діалогу експерти здебільшого визначили так: шлях до порозуміння; метод вирішення професійних або навчальних завдань; прояв любові, прихильності, доброго ставлення до іншого; відкриття іншого.

Найбажаніші – міжособистісна комунікація та спілкування у малих групах, а заважають діалогу як такому, на думку експертів: абсолютизація парадигми «свій-чужий», неготовність чути одне одного; неготовність до діалогу; нерозвинена традиція дискусії замість лайки; «сперечання культур» учасників діалогу; схильність до образів «друга», «коханої», «співрозмовника», які були закладені у свідомість у минулому, починаючи з дитинства і юності, відповідно невдоволеність у даному випадку; засилля штампів і стереотипів у свідомості; когнітивні проблеми спілкування за допомогою Інтернету і гаджетів, стислість формулювань, суб'єктивне сприйняття слів.

Експерт-театрознавець з Єрусалиму зазначила: «В Ізраїлі не вистачає постійного телевізійного каналу з України, який міг би протиставити російській антиукраїнській пропаганді свої інформаційні програми, наприклад, ТБ «1+1». Представники з України на російських політичних шоу виглядають безпорадними і недорікуватими, - невже не можете надати гідних тлумачних сміливих інтелектуалів, які дали б відсіч цій зграї галаслих ворожих політиканів?»

Висновки. За умов ущільнення ноосфери, динамізму глобального медіапростору, насичення простору соціальними змістами маємо медіапростір Україна-ЄС багатоемоційним, полілогічним, полізмістовним.

Україна має суттєві надбання у сфері державної політики та інформаційної політики як такої.

Разом із тим, на основі аналізу та самостійних досліджень вироблено такі застереження щодо української політики, які, на нашу думку, суттєво впливають на стиль і зміст інформаційної політики держави.

1. Буквального звучання в українській державній службі набули політичні посади: спостерігається служіння особам, а не цілям державної політики; наявні радянський і дорадянський тоталітарні підходи, так званий ефект спадкоємності, а підходи залишаються тоталітарними, корупційними, нецивілізованими, аналоговими за змістом.

2. Принципи управління Вебера та Файоля застосовуються викривлено: порушується зміст ієрархічності, за особовим складом маємо «ієрархії навпаки»; превалює «колгоспний» метод роботи у державній службі; процвітає практика маніпуляцій, протистоянь, пліток та інтриг, булінг, самовип'ячування; вітається двобій – як у політиці, так і у стосунках окремих осіб, товариств, партій, держав.

3. Наявна низька етико-емоційна культура у суспільстві, недостатній елемент емпатії, зокрема у поведінці працівників державної служби, особливо її вищих ланок.

4. Особисті вигоди часто превалюють над державними пріоритетами.

5. Законотворчість часто є блефом, наявна «законопаченість» у надмірну словотворчість, слобовблуддя і у імітацію роботи, зайвий контроль над ЗМІ; надмірні також і медіації діяльності управлінців та політиків, їх безперервна участь у телерадіо-шоу, піар-бесіди на камеру тощо.

6. У сфері інформаційної безпеки маємо більше політики, ніж безпеки.

7. Постійно звужуються економічні можливості суб'єктів інформаційної сфери України, що викликає занепад книговидання, газетно-журнальної сфери, утискає діяльність творчих працівників.

8. Нормотворчість в Україні здійснюється фрагментарно, фахівцями різних галузей, за відсутності системності та термінологічної єдності.

9. Відсутнє право власності на інформацію.

10. Неврегульована ситуація формалізованих підходів до реалізації мовної державної політики на прикордонні, а також у прифронтовій та буферних зонах; недосконалими є підходи і щодо мови українсько-єврейської ідентичності, до діалектів.

11. З одного боку, недостатньо вивчається досвід країн світу у формуванні інформаційної політики. З іншого боку, сліпо копіюється досвід інших держав без урахування вітчизняних особливостей.

12. Залишаються у застосуванні радянські та диктаторські, а також корупційні методи в управлінні, кадровій політиці тощо.

13. Немає механізму участі у виробленні рішень представників професійних, наукових, мистецьких тощо еліт країни.

Сучасне світове суспільство стає все більше атомізованим, більш щільним і комунікуючим і водночас антикомунікативним, відповідно нестабільним – зокрема через такі явища:

наявний брак верховенства права і особистої відповідальності у діяльності влади, спостерігається формалізм у роботі законодавчої та виконавчої сфер, недостатній персональний рівень культури, знань і розумових здібностей керівників на всіх рівнях, тренд нарцисізму та перевищення влади;

спостерігається брутальність парадигм у сучасному суспільстві (панують здебільшого поняття сили, двобою та перемоги, бійки, маніпуляції, різного роду війн, поліцейських методів, відійшли на далекий план мистецтво, увага до деталей, до біографій, особистостей; у суспільстві сильні настрої емігрування, внутрішнього та зовнішнього);

усі сфери захоплює тренд «культура відміни» (закриття, блокування, заборони), констатація чужості та ворожості як у стосунках людей, так і на офіційних рівнях – за відсутності єдиних принципів та цінностей, а також порядку та верховенства права;

зростає стиль демонстративності, зникає репутація таких якостей, як скромність, честь, допомога іншому, совість;

вмирає вбо ховається у інших просторах (так зване підпілля, мовчання) культура міста, класична культура, висока традиція;

сягає апогею незнання культури та змісту життя народів інших країн, зовнішня політика зведена до пристосування усього зовнішнього «під себе», внаслідок чого власний простір стає теплою ванною у тумані, а власна країна все більше позбавляється реального обличчя на світовій арені як суб'єкт;

переривається традиція знань, зв'язок із тисячолітніми надбаннями минулих поколінь, і в умовах, коли логічне все менше є життєздатним, маємо хаотичність і випадковість пріоритетними у всіх процесах життєдіяльності суспільства, у прийнятті та імплементації офіційних рішень включно; тобто панує принцип «хто пан, а хто пропав», вирішують не талант і винахідливість, які йдуть рука об руку з етикою, а нахабність, хитрість, аморальність і сила кулака;

культура обслуговування інтересів персон і підслуговування персонам стає у країні пануючою; громадянство формалізується до паспортних даних та ID;

самовмотивована частина суспільства – професійна, мистецька еліти – у своїй діяльності вже не спираються на державу, а організують власний робочий простір як окремо взята міні-держави, і простір цей незахищений і нестабільний;

держави слабо орієнтуються на індивідів і не знає громадянського суспільства;

антропологічні та культурні бар'єри між людьми виявляються неподоланими;

у суспільстві зростає критичний інтелектуалізм;

суспільство і держави стаються опозиційними одне одному, а такі «прошарки» творців, як поети-мрійники, непрактичні у побуті мислителі, тонко організовані художники, дещо відірвані від брутальностей життя «Вани Кліберни», а також справжні аналітики, інженери, вчені, які не влаштовуються і не пристосовуються, а натомість багато працюють, до того ж самокритичні, приречені як клас, їх місце – у майбутньому, на інших планетах і у інших світах.

Сучасний медіапростір (у нашому тлумаченні йому синонімічна ментальна сфера, тобто динамічна суперпозиція інфосфери, техносфери, соціоінфосфери і людини як носія ментальності і громадянської свідомості) – це симуляція інформації як власної метасутності, іншими словами, самосимуляція. Маємо

гомогенність процесів у ментальній сфері людства і потребу у заплідненні новими змістами ззовні (космос, всепланетність, соціальні та адміністративні взаємопроникнення і прориви у інші природні та надприродні світи та опанування їх законів). Як бачимо, оновлення понять і концепцій знов ведуть до постановлення нових завдань і вимагають подолання меж будь-якого характеру.

Людство мусить обирати між власною безпекою та проривом до універсального знання. У цьому сенсі після метамодерну і постінформації (як репрезентації того, чого реально не існує) маємо кілька глобально невідомих у конвергентній системі порівнянь. Ці невідомі: немонетарність, позаієрархічність за людським законом, позазвичаєвість, надлокальність, понадмережевість, суперпозиція інтересів, понадматричність або нова матриця у поліконтексті, позадискурс і ізометрія людського суспільства у сталій динаміці; понадособистісна революція цінностей і змістів; як наслідок – розвиток і водночас відмирання, самоскасування его людини старого зразка як такого, народження "просвітленого" его людини, вільного від самого себе, трансцендентного, формуючого, суспільствотворюючого. Диференціація та конвергенція дій із цими невідомими у динаміці є аксіоматичними.

Аксіомою є і таке: не прагнути розуміти перспективи й генези суспільства і окремої людини, не бачити вирішальної ролі розвиненої універсальної свідомості, не бажати перетворення симуляційної культури на культуру справжню, ідентифікуючу інтелект і *homo sapiens*, не завдати кожним самому собі великої мисленнєвої і предметної праці, не відійти від споживацтва інформації і не почати мислити самотійно, сміливо, зі щоденним просуванням у результатах такої роботи, - значить завдати небезпеки планеті, окремим суспільствам, державам і кожній людині як такій.

Тому на порядку денному стоять такі напрямки інформаційної політики України як європейської держави:

- універсальне міжнародно-правове регулювання медіапростору, побудова єдиного європейського простору, з урахуванням простору світового; створення понятійно-категоріального апарату в галузі інформаційного права та інформаційного законодавства України;

- синтез думок письменників та філософів;

- забезпечення якісного контенту телерадіопрограм, залучення до участі в передачах вчених, фахівців, експертів, дотримання кодексу мовлення, надавання переваг у частині ретрансляції програмам суспільного мовлення;

- усунення стереотипів; риторика не двобою, а злагоди й взаємного удосконалення, поступу до миру;

- розвиток перекладацької діяльності та більш активне включення до Переліку адаптованих для трансляції в Україні телерадіопрограм, показу фільмів країн Євросоюзу та інших країн світу;

- розвиток і підтримка комунікацій України зі світом, зокрема діалогу інтелектуальних еліт фахівців і експертів у світовому медіапросторі, ініціювання всеукраїнського, всеєвропейського та всесвітнього лінгвістичного діалогу;

- розвиток культурно-освітнього простору як частки соціального простору й медіапростору України епохи метамодерну і популяризація вивчення кожним українцем власної історії, в ідеалі – всезагальної гуманітарної освіти; визнання за університетами та академіями статусу центрів знань і джерел інноваційних ідей у суспільстві;

- запровадження політики ненасильства у суспільстві;

- запровадження на практиці принципів належного урядування, впровадження суб'єктно-суб'єктнісних суспільних відносин, перехід від павутиння ієрархічних зв'язків до мережива взаємозв'язків і влади творчості;

- звернення до національної пам'яті, до філософських ідей Київської Русі, до ідей подорожі, кордоцентризму й відкритості;

- увага до контексту подій, текстів, тверджень; врахування ідей і думок одинаків (зокрема дослідників зі специфічним стилем роботи в умовах усамітнення та незалежності);

- посилення уваги до контенту, до індикаторів якості мови згідно з виконанням Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», прийнятого 25.04.2019;

- прагнення пізнати Україну та українця як такого;

- залучення методів лінгвістики, нейронаук, штучного інтелекту, підходів постнекласичних наук;

- подолання захопленості законотворчістю;

- легітимація права власності на інформаційний продукт;

- всезагальне навчання інформатики у школах;

- визнання істини як підвалини гуманістичного світогляду.

Відповідно актуальними є постійний моніторинг медіапростору і складання динамічної інформаційної мапи світу, країни, окремих місцевостей, Всесвіту, саомоніторинг і складання динамічних інформаційних портретів окремих людей, впровадження нових інструментів у ці процеси.

Література:

1. Кіядонна Р. Плотин / у кн. «Історія європейської цивілізації. Рим» під ред. Умберто Еко / Харків, «Фоліо» – 2014. – 1104 с.

2. Плотин. Эннеады [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.theosophy.ru/lib/enne-ogl.htm>

3. Фезерстоун М., Леш. С. Глобалізація, модерність і опросторовлення суспільної теорії // у кн. «Глобальні модерності», за ред. М. Фезерстоуна, С. Леша та Р. Робертсона, сер. «Зміна парадигми» / Київ, Ніка-Центр – 2013. – 400 с.

4. Tegmark M. The Mathematical Universe [Електронний ресурс] / October 2007. – Режим доступу: <https://arxiv.org/pdf/0704.0646.pdf>.

5. Blackwell J. Leverage the Cognitive Domain of War [Електронний ресурс] / September 2012. – Режим доступу: <http://www.css.ethz.ch/en/services/digital-library/articles/article.html/153109/pdf>.

6. Левінас Е. Між нами. Дослідження думки-про-іншого / Еманюель Левінас // Бібліотека ХХІ століття / К.: Дух і Літера. Задруга – 1999. – 312 с.

7. Івженко Д. Інтернет вперше обошел телебачення як джерело інформації в Україні / ain.ua, 23.02.2021 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ain.ua/2021/02/23/internet-kruche-tv/>.
8. Грицьок Т. Хто сидить в українському Facebook і Instagram — дослідження / ain.ua, 12.03.2020 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ain.ua/2020/03/12/auditoriya-facebook-i-instagram/>
9. Івженко Д. В Україні — най дешевший широкополосний інтернет. Най дорожчий – в країнах Африки / ain.ua, 20.12.2020 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ain.ua/2020/12/15/v-ukraine-samyj-deshevyj-v-mire-shirokopolosnyj-internet/>
10. Голованова Н. «У фокусі – Донбас» [Електронний ресурс] / Опитування 13 зарубіжних і 1 українського експертів/ Чикаго: Континент – 21.11.2018. – Режим доступу: <https://kontinentusa.com/v-fokuse-donbass/>
11. Dervin B., Nilan M. Information needs and uses. [Електронний ресурс] // Annual review of information science and technology. – 1986. – Vol. 21. – p. 3-33. – Режим доступу: <https://comminfo.rutgers.edu/~tefko/Courses/612/Articles/zennezdervinnilan86arist.pdf>
12. Kuhlthau C. Inside the search process: Information seeking from the user's perspective [Електронний ресурс] / Kuhlthau C. C. // Journal of the American Society for Information Science. – 1991. – Vol. 42. – No. 5. – p. 361-371. – Режим доступу: <http://faculty.washington.edu/harryb/courses/INFO310/Kuhlthau.pdf>
13. Wilson T. Models in information behavior research [Електронний ресурс] / Wilson T. D. // Journal of Documentation. – 1999. – Vol. 55. – No. 3. – p. 249-270. – Режим доступу: <http://www.informationr.net/tdw/publ/papers/1999JDoc.html>
14. Maor M. A social network perspective on the interaction between policy bubbles [Електронний ресурс] – 2019. – Режим доступу: <https://doi.org/10.4000/irpp.774>
15. Ядранський Д. Сучасний медіа-простір як симулякр інформаційного середовища [Електронний ресурс] / Д. М. Ядранський // Держава та регіони. Соціальні комунікації. – 2013. - № 2. – С. 117-121. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2013_2_25
16. Gindler G. Dynamics of Meaning [Електронний ресурс] – 2021. – Режим доступу: <https://osf.io/preprints/socarxiv/tnuza>
17. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни / Почепцов Г. / К., ВД «Києво-Могилянська академія» - 2015. – 497 с.
18. У 2019 році в Україні зняли або озвучили українською 523 стрічки. На 1 жовтня 2020-го – 286. [Електронний ресурс] К.: Детектор медіа. – 17.10.2020. – Режим доступу: <https://detector.media/production/article/181627/2020-10-17-u-2019-rotsi-v-ukraini-znyaly-abo-ozvuchyly-ukrainskoyu-523-strichky-na-1-zhovtnya-2020-go-286/>
19. Попович М. Нарис історії культури України / Попович М. / К.: «АртЕк» - 1999. – С. 70-522.
20. Горбач Н. Специфіка української філософії / Горбач Назар / Львів, «Каменярь» - 2006. – С. 5-192.
21. Горський В. Біля джерел / Горський Вілен / Київ, ВД «Києво-Могилянська академія» - 2006. – С. 40-102.
22. Договори та конвенції Ради Європи, ратифіковані Україною [Електронний ресурс] // - Режим доступу: <http://www.coe.int/tu/web/conventions/search-on-states/-/conventions/treaty/country/U>
23. Інфографіка [Електронний ресурс] // Сайт Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення / Режим доступу: <https://www.nrada.gov.ua/category/infografika/>
24. Проект Закону про засади діяльності мовлення територіальних громад в Україні [Електронний ресурс] // 22.12.2017 / Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60789

25. Прозорість медіавласності [Електронний ресурс] // Сайт Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення / Режим доступу: <https://www.nrada.gov.ua/prozorist-mediavlasnosti/>
26. Суспільне мовлення [Електронний ресурс] // Збірник документів Ради Європи / Режим доступу: <https://rm.coe.int/native/1680706eb2>
27. Мовлення громад в Україні: можливості для розвитку [Електронний ресурс] // Аналітичний звіт, Стівен Баклі / - Режим доступу: <https://rm.coe.int/16806a6732>
28. Європейські практики щодо інформаційної безпеки: законодавчі інновації та особливості імплементації // Матеріали семінару, 6-7.06.2017 р., проект Ради Європи «Зміцнення свободи медіа та створення системи Суспільного мовлення в Україні» / Київ – 2017. – 55 с.
29. Концепція популяризації України у світі [Електронний ресурс] / 2016. – Режим доступу: http://mip.gov.ua/files/pdf/MIP_Pop_Ukr_04.pdf
30. Jones J. Emoji is dragging us back to the dark ages – and all we can do is smile // The Gadian. – 2015. – 27 May. URL: <https://www.theguardian.com/artanddesign/jonathanjonesblog/2015/may/27/emoji-language-dragging-us-back-to-the-dark-ages-yellow-smiley-face>
31. Appenzeller T. Europe's first artists were Neandertals // Science. – 2018. – February 23. – Vol. 359, Issue 6378.
32. Кулеба Д. Війна за реальність. Як перемагати у світі фейків, правд і спільнот / Київ: #Книголав – 2019. – 384 с.
33. Full chronology of EU-Ukraine relations [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/eu_ukraine/chronology/index_en.htm

References:

1. Kiiardonna R. (2014) Plotyn / «Istoriia yevropeiskoi tsyvilizatsii. Rym» [History of European civilization], ed. Umberto Eko / Folio, Kharkiv, Ukraine. [in Ukrainian].
2. Plotyn Enneadi [Enneads] / Selected treatises / Retrieved from <http://www.theosophy.ru/lib/enne-ogl.htm> [in Russian].
3. Fezerstoun M., Lesh. S. (2013) Hlobalizatsiia, modernist i oprostorovlennia suspilnoi teorii [Globalization, moderation and opproportionation of social theory] // «Hlobalni modernosti» [in the book. "Global Modernities"], ed. M. Fezerstoun, S. Lesh and R. Robertson, ser. «Zmina paradyhmy» [Changing the paradigm] / Nika-Center, Kyiv, Ukraine. [in Ukrainian].
4. Tegmark M. (2007) The Mathematical Universe. Retrieved from <https://arxiv.org/pdf/0704.0646.pdf> [in English].
5. Blackwell J. (2012) Leverage the Cognitive Domain of War. Retrieved from <http://www.css.ethz.ch/en/services/digital-library/articles/article.html/153109/pdf> [in English].
6. Levinas E. (1999) Mizh namy. Doslidzhennia dumky-pro-inshoho [Between us. The study of thought-about-another] / Emanuel Levinas // Biblioteka XXI stolittia [Library of the XXI Century] / Dukh i Litera. Zadruha, Kyiv, Ukraine.
7. Yvzhenko D. (2021) Ynternet vperve oboshel televydenye kak ystochnyk ynformatsyy v Ukraine [The Internet for the first time bypassed television as a source of information in Ukraine]. / *ain.ua*. Retrieved from <https://ain.ua/2021/02/23/internet-kruche-tv/> [in Russian].
8. Hrytsik T. (2020) Kto sydyt v ukraynskom Facebook y Instagram — yssledovanye [Who sits on Ukrainian Facebook and Instagram - research] / *ain.ua* Retrieved from <https://ain.ua/2020/03/12/auditoriya-facebook-i-instagram/> in Russian].
9. Yvzhenko D. (2020) V Ukraine — samii deshevii shirokopolosnii ynternet. Samii dorohoi — v stranakh Afryky [Ukraine has the cheapest broadband internet. The most expensive is in African countries] / *ain.ua*. Retrieved from <https://ain.ua/2020/12/15/v-ukraine-samyj-deshevyj-v-mire-shirokopolosnyj-internet/> [in Russian].

10. Holovanova N. (2018) «V fokuse – Donbas» /Opytuvannia 13 zarubizhnykh i 1 ukrainskoho ekspertiv/ ["Donbass in Focus" / Survey of 13 foreign and 1 Ukrainian experts] *kontinentusa.com*. Retrieved from <https://kontinentusa.com/v-fokuse-donbass/> [in Russian].
11. Dervin B., Nilan M. (1986) Information needs and uses. [Електронний ресурс] // Annual review of information science and technology. / *comminfo.rutgers.edu*. Retrieved from <https://comminfo.rutgers.edu/~tefko/Courses/612/Articles/zennezdervinnilan86arist.pdf> [in English].
12. Kuhtlhau C. (1991) Inside the search process: Information seeking from the user's perspective / Kuhtlhau C. C. // Journal of the American Society for Information Science/ *faculty.washington.edu*. Retrieved from <http://faculty.washington.edu/harryb/courses/INFO310/Kuhlthau.pdf> [in English].
13. Wilson T. (1999) Models in information behavior research / Wilson T. D. // Journal of Documentation / *www.informationr.net*. Retrieved from <http://www.informationr.net/tdw/publ/papers/1999JDoc.html> [in English].
14. Maor M. (2019) A social network perspective on the interaction between policy bubbles / *journals.openedition.org*. Retrieved from <https://doi.org/10.4000/irpp.774> [in English].
15. Yadranskyi D. (2013) Suchasnyi media-prostir yak symuliakr informatsiinoho seredovyshcha// Derzhava ta rehiony. Sotsialni komunikatsii./ [Modern media space as a simulacrum of the information environment // State and Regions. Social communications.] *nbuv.gov.ua*. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2013_2_25 [in Ukrainian].
16. Gindler G. (2021) Dynamics of Meaning / *osf.io*. Retrieved from <https://osf.io/preprints/socarxiv/tnuza> [in English].
17. Pocheptsov G. (2015) Suchasni informatsiini viiny [Modern information wars] K., VD «Kyievo-Mohylianska akademiia» [in Ukrainian].
18. U 2019 rotsi v Ukraini znialy abo ozvuchyly ukrainskoiu 523 strichky. Na 1 zhovtnia 2020-ho – 286. (2020) [In 2019, 523 tapes were shot or voiced in Ukrainian in Ukraine. As of October 1, 2020 – 286] K.: Detektor media./ *detector.media*. Retrieved from <https://detector.media/production/article/181627/2020-10-17-u-2019-rotsi-v-ukraini-znyaly-abo-ozvuchyly-ukrainskoyu-523-strichky-na-1-zhovtnya-2020-go-286/> [in Ukrainian].
19. Popovych M. (1999) Narys istorii kultury Ukrainy [Essay on the history of Ukrainian culture] K.: «ArtEk». [in Ukrainian].
20. Horbach N. (2006) Spetsyfika ukrainskoi filosofii [Specifics of Ukrainian philosophy] Lviv, «Kameniar». [in Ukrainian].
21. Horskyi V. (2006) Bilia dzherel [Near the springs] Kyiv, VD «Kyievo-Mohylianska akademiia». [in Ukrainian].
22. Dohovory ta konventsii Rady Yevropy, ratyfikovani Ukrainoi [Treaties and conventions of the Council of Europe ratified by Ukraine] *coe.int*. // Retrieved from <http://www.coe.int/ru/web/conventions/search-on-states/-/conventions/treaty/country/U> [in Ukrainian].
23. Infografika [Infographics] // Sait Natsionalnoi rady Ukrainy z pytan telebachennia i radiomovlennia [The site of the National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting] *nrada.gov.ua*. Retrieved from <https://www.nrada.gov.ua/category/infografika/> [in Ukrainian].
24. Draft Law on the Principles of Broadcasting of Territorial Communities in Ukraine, 22.12.2017. *w1.c1.rada.gov.ua*. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60789 [in English].
25. Prozorist mediavlasnosti [Transparency of media ownership] // Sait Natsionalnoi rady Ukrainy z pytan telebachennia i radiomovlennia [The site of the National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting] *nrada.gov.ua*. Retrieved from <https://www.nrada.gov.ua/prozorist-mediavlasnosti/> [in Ukrainian].

26. Suspilne movlennia [Public Broadcasting] // Zbirnyk dokumentiv Rady Yevropy [Council of Europe Documents] / *rm.coe.int*. Retrieved from <https://rm.coe.int/native/1680706eb2> [in Ukrainian].
27. Movlennia hromad v Ukraini: mozhyvosti dlia rozvytku [Community Broadcasting in Ukraine: Opportunities for Development] // Analytical Report, Stephen Buckley / *rm.coe.int*. Retrieved from <https://rm.coe.int/16806a6732> [in Ukrainian].
28. Yevropeiski praktyky shchodo informatsiinoi bezpeky: zakonodavchi innovatsii ta osoblyvosti implementatsii (2017) [European practices in the field of information security: legislative innovations and implementation peculiarities] // Materialy seminaru, proekt Rady Yevropy «Zmitsnennia svobody media ta stvorennia systemy Suspilnoho movlennia v Ukraini» [Workshop materials, draft Council of Europe "Strengthening Freedom of the Media and Creating a Public Broadcasting System in Ukraine"/ Kyiv, Ukraine. [in Ukrainian].
29. Kontseptsiiia populiaryzatsii Ukrainy u sviti (2016) [The concept of Ukraine's popularization in the world]. *mip.gov.ua*. Retrieved from http://mip.gov.ua/files/pdf/MIP_Pop_Ukr_04.pdf [in Ukrainian].
30. Appenzeller T. (2018) Europe's first artists were Neandertals // Science. – February 23. – Vol. 359, Issue 6378 [in English].
30. Jones J. (2015) Emoji is dragging us back to the dark ages – and all we can do is smile // The Gadian. *theguardian.com*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/artanddesign/jonathanjonesblog/2015/may/27/emoji-language-dragging-us-back-to-the-dark-ages-yellow-smiley-face> [in English].
31. Appenzeller T. (2018) Europe's first artists were Neandertals // Science. – February 23. – Vol. 359, Issue 6378 [in English].
32. Kuleba D. (2019) Viina za realnist. Yak peremahaty u sviti feikiv, pravd i spilnot War for reality. [How to win in the world of fakes, truths and communities] / Kyiv: #Knyholav. [in Ukrainian].
33. Full chronology of EU-Ukraine relations (2021) Retrieved from http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/eu_ukraine/chronology/index_en.htm [in English].